Kliimaseaduse ja rohereformi arvamusrännaku aruteludest laekunud ettepanekud kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise teemal

Üldised kliimapoliitika kujundamise põhimõtted

- Kliimaseaduse üheks läbivaks põhimõtteks peab olema inimõiguste järgimine.
- Tagada, et valitsuse vahetusega ei saa muuta suuri pikaajalisi otsuseid. Kliimaseadus ja kokkulepped tagavad stabiilse toimimise ilma ülereguleerimiseta.
- Selgemad regulatsioonid kliimaseadusest tulenevate kohustuste kohta aitaksid tagada keskkonnasõbralikumat käitumist.
- Eesti peab täitma täies mahus IPCC poliitikakujundamise soovitusi ja olema oma tegevusega teistele riikidele eeskujuks, sh fossiilkütuste kasutamise lõpetamisega
- Teha rohepööre nii, et see ei paneks majanduskasvu seisma, samas ei peaks kõik tegevused olema üles ehitatud kasvule.
- Tuleb luua Eestile uus positiivne lugu.
- Keskenduda olulistele teemadele ja vältida pseudoteemadele keskendumist.
- CO2 jalajälge tuleb mõõta mitmekülgselt, seal hulgas mõõdetuna KHG emissioonis, kWh-des, eurodes.
- Inimestele peaks olema lihtne ja kättesaadav viis oma süsinikujalajälje mõõtmiseks.
- Nõuame väärtussüsteemi muutust: majandusliku potentsiaali ja numbritest lähtumise asemel hoolivus, heaolu, piisavalt hea elu, empaatia.
- Selgitada muutusi ja arenguid ning avalikustada analüüsitulemused enne tegevuste elluviimist.
- Tegevused peavad olema teaduslikult põhjendatud ja realistlikud, eriti seoses energiaallikate ja soojatootmisega.
- Enne muudatuste rakendamist tuleks läbi viia alternatiivide, kulude ja tulude analüüs. Kõigi rohereformiga seotud tegevuste planeerimisele peaks eelnema põhjalikud arvutused ja sisulised analüüsid.
- Tuleks soodustada avatud teaduslikku debatti, mitte lähtuda ainult ühekülgsetest ja ideoloogiliselt kallutatud uuringutest.
- Pikaaegsed toetusprogrammid kliimamuutuste mõjuga tegelevatele uurimisrühmadele ja organisatsioonidele (sh regionaalsed kultuuriorganisatsioonid ja kodanikuühendused).
- Rohereformiga seonduvad tegevused peaksid iseenesest olema säästlikud, optimaalsed. Tuleks hoiduda täiendavast bürokraatiast ja vähendada olemasolevat bürokraatiat.
- Rohereformi elluviimisel tuleks vältida rohepesu ja mitte minna kaasa erafirmade lobitööga ja suhtekorraldusega.
- Eesti tuleks jagada eurotoetuste taotlemisel kaheks eraldi tsooniks, et omapanus oleks väiksem ja maapiirkondade omavalitsused saaksid ka tulevikus jätkuvalt projektitoetusi taotleda. Eurotoetuste taotlemisel peaks arvestama erineva suuruse ja võimekusega omavalitsuste spetsiifikat ja kujundama meetmed võimalikult paindlikuks.
- Riigihangete kliimanõuded peaksid olema paindlikud ja võimaldama arvesse võtta maapiirkondade eripära.

Kliimamuutustega kohanemine

- Linnades elavatel inimestel peaks olema nö „tagala" hajaasustusega piirkondades (maakodu, suvila, vms) või maal elavad sugulased, sõbrad, tuttavad, kuhu pikemaaegse (üle 2-3 päeva) kestva kriisi (linnades piisab elektrivarustuse puudumisestki, eriti külmadel perioodidel!) eest ajutiselt „varjuda".

- Sellise tagala olemasolu ja piisavava varustatuse eest peavad hoolt kandma inimesed ise, aga hea oleks ka kui oleks mingi püsiv riiklik toetusmeede või kogutav maks (nagu näiteks kohustuslik liikluskindlustus) maal elamise turvavõrgu toetamiseks.
- Inimesed peaksid saama riiklikult juhitava meetmena „ellujäämise" teadmisi ja koolitusi. Nii et saadaks hakkama ka siis, kui elektrit ja kütust pole, vee- ja kanalisatsioonisüsteemid ei toimi, toidu ja eluks vajalike kaupade tarne ja müük ei toimi, side ja internet ei toimi, muud riiklikud tugiteenused (kiirabi, pääste, politsei) ei toimi täies ulatuses, jne. Seejuures on vajalik nö „lihttehnoloogiliste" tööriistade kasutamisoskuste taastamine ja tagamine, toidu ise kasvatamise ja looduses hankimise (kalapüük, korilus, püünistega küttimine) oskuste taastamine ja tagamine. Selliseid koolitusi võiksid toimuda kutsekoolide võrgu baasil, ja peaksid olema tasuta. Inimestel peab tekkima kindlustunne, et nad saavad iseseisvalt hakkama, ka siis kui riigi ja KOV abistav käsi puudub. See vähendaks ka üleüldiselt rahva hulgas levivaid vaimseid pingeid, häireid ja stressi ning paneks inimesi rohkem reaalselt kogukondlikku koostööd tegema.
- Maakogukondades (külades ja külakondades) tuleb üle Eesti luua omavahel koordineeritud hajus-juhtimise organisatsioon (kohalike valitavad külavanemad). Seda tuleks püsivalt elus hoida nii riiklike, KOV kui kohalike elanike vahenditega (ka linnaelanikelt kogutav nö „kriisikindlustuse" maks).
- Kõik eelnev on ka osa laiapõhjalisest riigi-ja elanikkonnakaitsest, seega peaks rakendama selle elluviimiseks ka riigikaitse-eelarve vahendeid.
- Kliimaseadus ei tohiks piirduda vaid CO2-heite piiramisega, vaid kogu meie elukeskkonna ja looduse ökosüsteemide taastamisega selliseks, et ka meie laste elu saaks Eestis jätkuda. Heaolu paranemine, majanduskasv ja konkurentsivõime on kõik teisejärguline, mitte peaeesmärk. Riiklikult tuleks maksustada igasugune looduse/ökosüsteemi kahjustamine.
- Tagada ettevalmistamine erinevate ohtude/hädaolukordadega toimetulemiseks ja selleks vajalik kogukondade organiseeritud tegutsemine läbi kaasamise.
- Elu- ja majandustegevuse koondumine ühte regiooni riigis ei aita kaasa kliimamuutustega kohanemisele ega kliimamõju vähendamisele. Säästlik Eesti on ühtlase regionaalse arenguga Eesti.
- Kliimaseaduse loomisel tuleks arvestada, et ühiskonna kohanemisel kliimamuutustega on oluline koht paindlikkusel, iseregulatsioonil ja kohatarkusel. Maapiirkondades, eriti saartel, on olemas eeldused kohanemisvõime arendamiseks, mis tulenevad traditsioonilisest elulaadist, kohalikest loodusressurssidest ja elurikkusest. Kodanikuühiskond ja sidusus on võtmetähtsusega. Neid eeldusi tuleb soodustada seadusandlikult ning võimendada kaasaegsete tehnoloogiate kasutamise meetmetega.

Kliima- ja keskkonnaharidus

- Suurendada keskkonnahariduse pakkumist ja korraldada töötubasid koolides ja lasteaedades.
- Tugevdada lasteaedade ja koolide koostööd. Kooli käsitöötunnis meisterdataks väiksematele mänguasju: nukuriided ja -majad, autod, riided ja esemed rollimängudeks ja esinemisteks. Ei tehtaks koju viimiseks tarbetuid esemeid.
- Laste käelise tegevuse oluliselt suurem väärtustamine ja arendamine, milleks sobivad uute vahendite asemel ka imehästi taaskasutusmaterjalid: pakendid, makulatuur „lõika-kleebi" tarvis, asutuste kolimisel üle jäävad asjad jm.
- Edendada vanema generatsiooni koostööd (lasteaia)lastega: suhtlus, oskuste ja põhimõtete edasiandmine, käsitöö, parandamine jm.
- Noored peavad olema kaasatud kliimamuutustega seotud poliitilises debatis: koolidest õpilaste esindajad kliimanõukogus, kliimateemalised arvamusrännakud koolides.

- Korraldada tehniliste konsultantide masskoolitused.
- Ametikoolis, mille peaks ümber nimetama ja mõtestama oskuskooliks, võiks saada käia praktiliselt seni, kuni kõik renoveerimiseks vajalikud oskused on omandatud.
- Kutseeksamid võiksid olla seotud kohustusega anda omandatud oskusi edasi.
- Haritud rahvas peaks hõlmama nii akadeemilist kui ka praktilist haridust. Kutseharidus ja hobiharidus peaksid olema laiapõhjalisemad ja kvaliteetsemad.
- Rohkem rahvaülikooli laadis oskuskeskuseid võiks olla viis inimestele praktiliste oskuste õpetamiseks. Need keskused võiksid pakkuda koolitusi ringmajanduse, parandamise ja renoveerimise valdkondades.
- Toetada rahvamajade tegevuse eestvedajaid. Et nad oleksid haritud, elurõõmsad ja avatud mõttelaadiga maailmakodanikud.
- Olulist rolli mängivad haridus ja rahvaharidus, samuti muuseumide ja raamatukogude panus kogukonna tugevdamisel. Olemasolev UNESCO biosfääri programmiala pakub arvestatavat mudelit ühiskonna kohanemisvõime kujundamisel.

Ministeeriumi tagasiside

Nõustume, et kliimakindla majanduse seaduse eesmärk peab olema tagada selge regulatsioon ja pikaajaline suund, mida ei saaks valitsuse vahetusega kergekäeliselt muuta. Eesti lähtub seaduse koostamisel IPCC kasvuhoonegaaside inventuuri metoodikast ja poliitikasoovitustest ning seab muu hulgas eesmärgiks fossiilkütuste kasutamise lõpetamise avaliku sektori poolt. Riik näitab eeskuju ka sellega, et hakkab hindama ja vähendama kõigi riigiasutuste keskkonnajalajälge ning järk-järgult suurendama keskkonnahoidlike riigihangete osakaalu. Majandussektorite kasvuhoonegaaside heite vähendamisel keskendutakse eelkõige nendele sektoritele, kus heide on kõige suurem, nagu energiatööstus, metsandus- ja turbatööstus ning transport. Seaduse eesmärk ei ole seejuures majanduskasvu peatada, vaid leida uued puhtamad ja loodussäästlikumad arenguvaldkonnad. Tegevuste ja meetmete kujundamisel välditakse täiendavate maksude ja piirangute kehtestamist nii palju, kui võimalik.

Mis puudutab avatud debatti ja analüüsi, siis kliimakindla majanduse seaduse koostamist on arutatud üheksas töörühmas, mis on kohtunud kolm kuni neli korda 2023. aasta detsembrist 2024. aasta märtsini. Tegevuste ja meetmete valiku eel on välja arvutatud ja hinnatud iga tegevuse potentsiaalset mõju kasvuhoonegaaside heite vähenemisele, selle kulu ja tulu riigile ja erasektorile ning selle mõju looduse elurikkusele ja kliimamuutustega kohanemisele. Mõju hindamisel on toetutud olemasolevatele analüüsidele ja vajadusel tellitud juurde uusi. Kliimaeesmärkide saavutamiseks vajalike analüüside tellimiseks ja tegemiseks on ministeerium sõlminud kaks aastast kestva teaduspartnerluse lepingu, kuhu kuuluvad kõik Eesti suuremad ülikoolid ja uurimisasutused.

Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid ja tegevused seatakse peamiselt valdkondlikes arengukavades ja tegevusprogrammides, lähtudes vajadusest tagada majanduse ja taristu toimimine, elutähtsate teenuste kättesaadavus, inimeste õiguste kaitse, ökosüsteemide hea seisund ning kliimamuutuste pikaajaliste mõjudega arvestamine maakasutuses, planeeringutes ning ehituses. Hädaolukordadeks, seal hulgas sagenevateks tormideks ja äärmuslikeks ilmastikuoludeks, valmisoleku suurendamine on nii Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 kui ka Siseministeeriumi poolt koostatud Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 üks eesmärke. Keskkonnaagentuuri kaudu arendatakse elanikkonna varajaste hoiatussüsteemide toimimist selleks ning käitumisjuhised kriisiolukordadeks on leitavad näiteks Päästeameti veebilehel https://www.olevalmis.ee/.

Kliima- ja keskkonnaharidust puudutavad ettepanekud toetavad meie seniseid tegevusi ning seega saime kindlust, et peame neid jätkama ja laiendama. Oleme toetanud Keskkonnainvesteeringute Keskuse keskkonnateadlikkuse programmi kaudu õpilaste

osalemist keskkonnahariduskeskuste õppeprogrammides. Igal aastal on selle võimaluse saanud keskmiselt 120 000 õpilast. Koolide ja lasteaedade rohetehnoloogiate taotlusvoorud on loonud võimaluse mitmekesisteks kliima- ja roheteadlikkust edendavateks praktilisteks tegevusteks.

Üle 200 lasteaia ja kooli on ühinenud rahvusvahelise Rohelise kooli (Eco Shools) programmiga, mille raames lõimitakse olulisi keskkonnateemasid erinevate ainete õpetusse ning korraldatakse ka kooli või lasteaia igapäevaelu keskkonnahoidlikult. Paljud koolid ja lasteaiad on olnud aktiivsed oma kogukonnas nii põlvkondi ühendavate tegevuste korraldamisel kui ka oma kogemuste, sh säästliku materjalide kasutuse tutvustamisel.

Noori oleme kaasanud Kliimaministeeriumi juures tegutseva ning erinevaid noorteorganisatsioone esindava Noorte Keskkonnanõukogu kaudu. Kliimaministeerium on valinud igal aastal kliima noordelegaadi, kes esindab noori nii rahvusvahelistel kui ka üleriigilistel sündmustel. Noorte kaasamiseks on kliimaministeeriumi töötajad sellel kevadel viinud läbi koolides üle 40 kliimatunni.

Haridus- ja Teadusministeerium on käivitanud programmi „Roheoskused ettevõtete rohepöörde toetamiseks“, mille raames osalevad ametikoolid 9 eri valdkonna konsortsiumi töös, et lõimida roheoskuste õpe tasemeõppekavadesse ja täienduskoolitusse. Paljud kultuuriasutused on vaadanud üle oma igapäevase toimimise keskkonnamõju ning kavandanud tegevusi selle vähendamiseks (nt Rohelise muuseumi programm) ning harivad ka oma külastajaid keskkonnateemadel. Kliimaministeerium toetab Lääne-Eesti saarte biosfääriala nii rahaliselt kui ka nõukoja tegevust korraldades.